

SÅ MYCKET ENERGI KAN VI SPARA KOSTNADSEFFEKTIVT

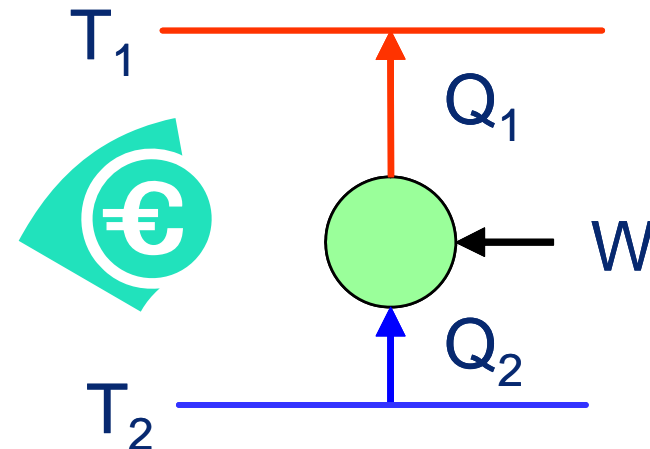
- Lite teori och två praktikexempel
med värmepump

Per Fahlén

Chalmers tekniska högskola

OLIKA PERSPEKTIV PÅ BESPARING

- **Energibesparing**
  - Köpt, använd eller primär?
- **Ekonomisk besparing**
  - Privat/företagsekonomi
  - Samhällsekonomi:
Regering, IVA

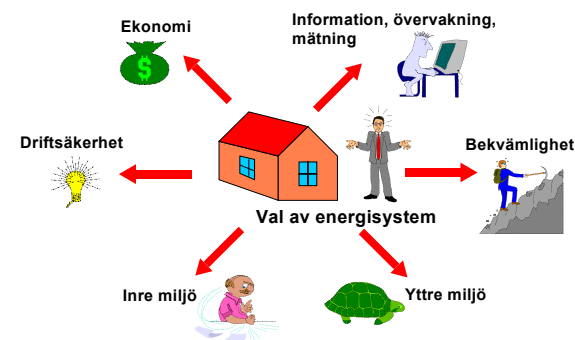

- **Tekniska förutsättningar: Temperatur och hjälpeffekt**

- **EXEMPEL FRÅN PRAKTIKEN**

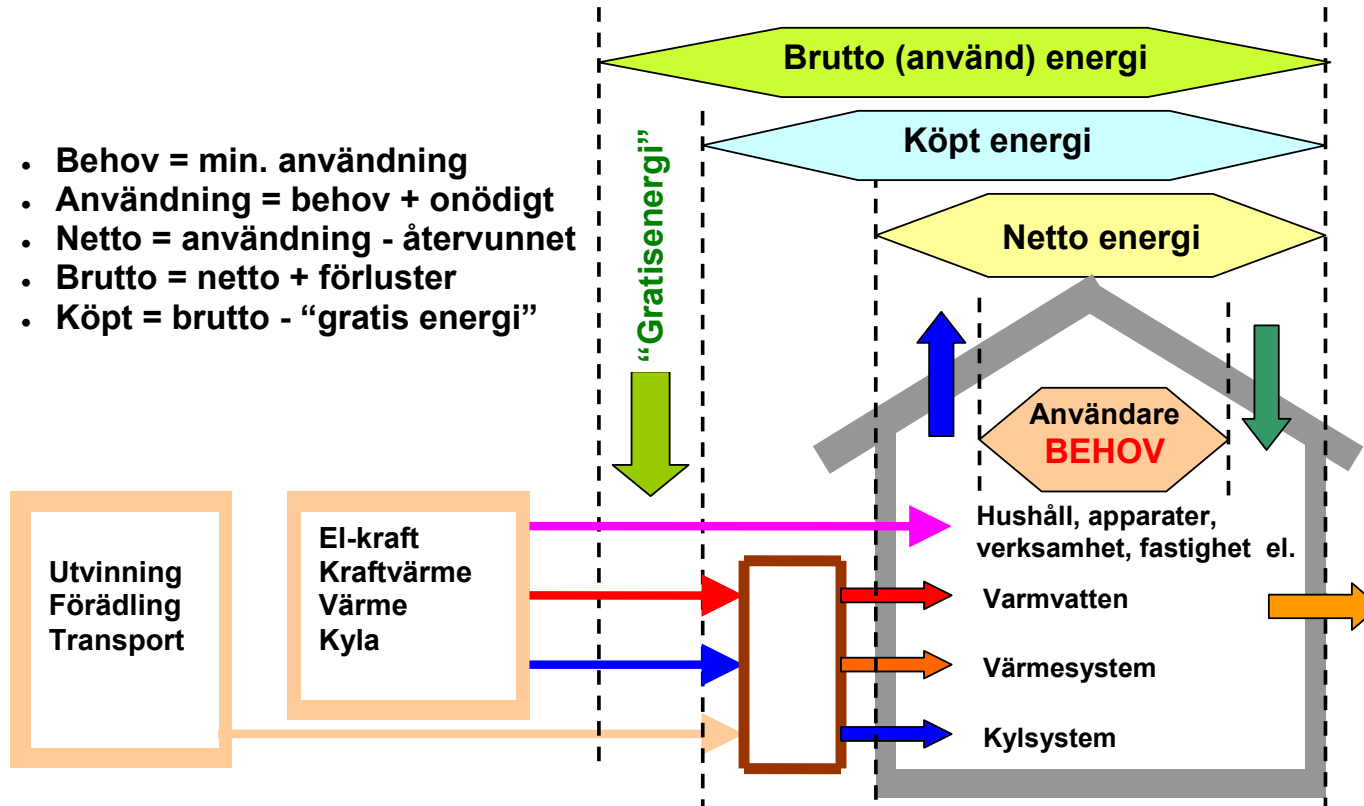
1: Ombyggnad av småhus

2: Ombyggnad av kontorshus

Energi 1

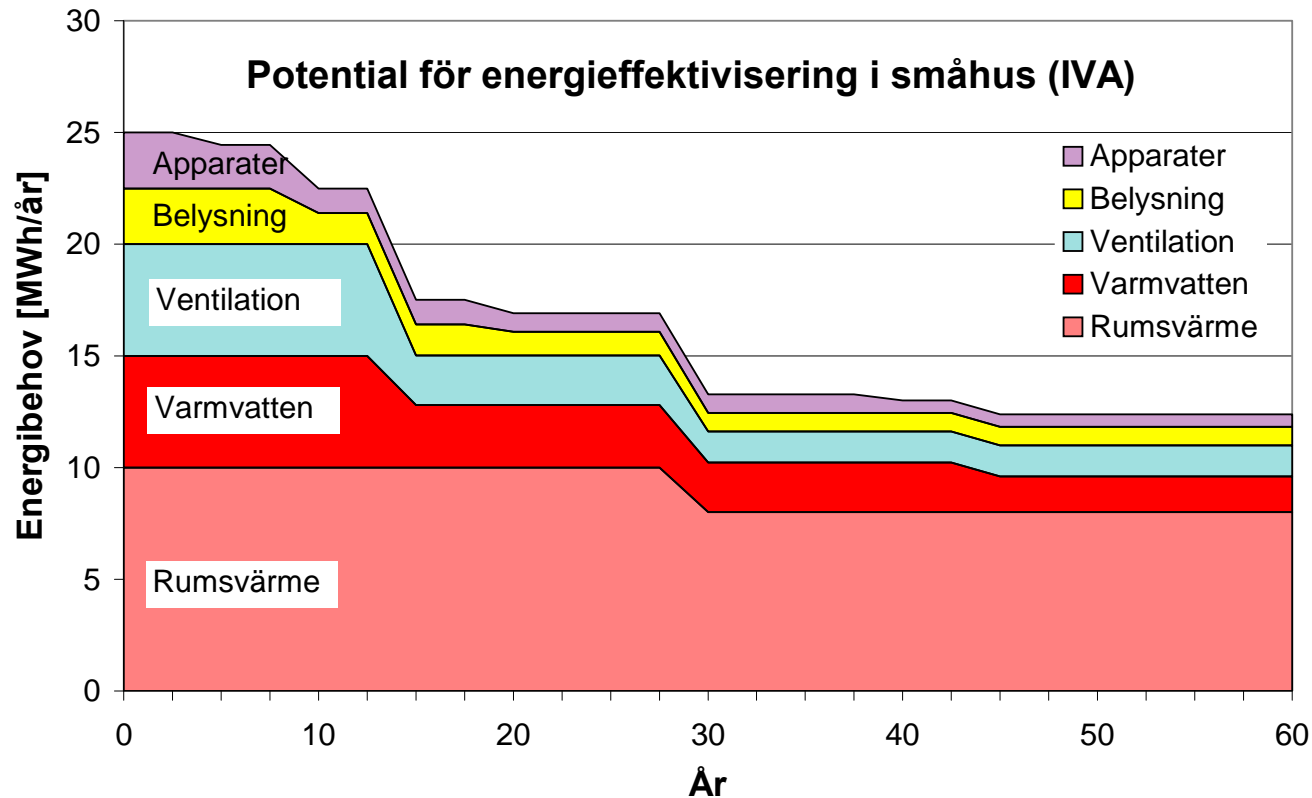
ENERGI I BYGGNADER

- Skilj på behov, användning, tillförd och köpt energi!
- Statistiken redovisar bara köpt energi; > 14 TWh saknas för vp

Energi 2

IVA's Energiframsyn, svensk framtid?

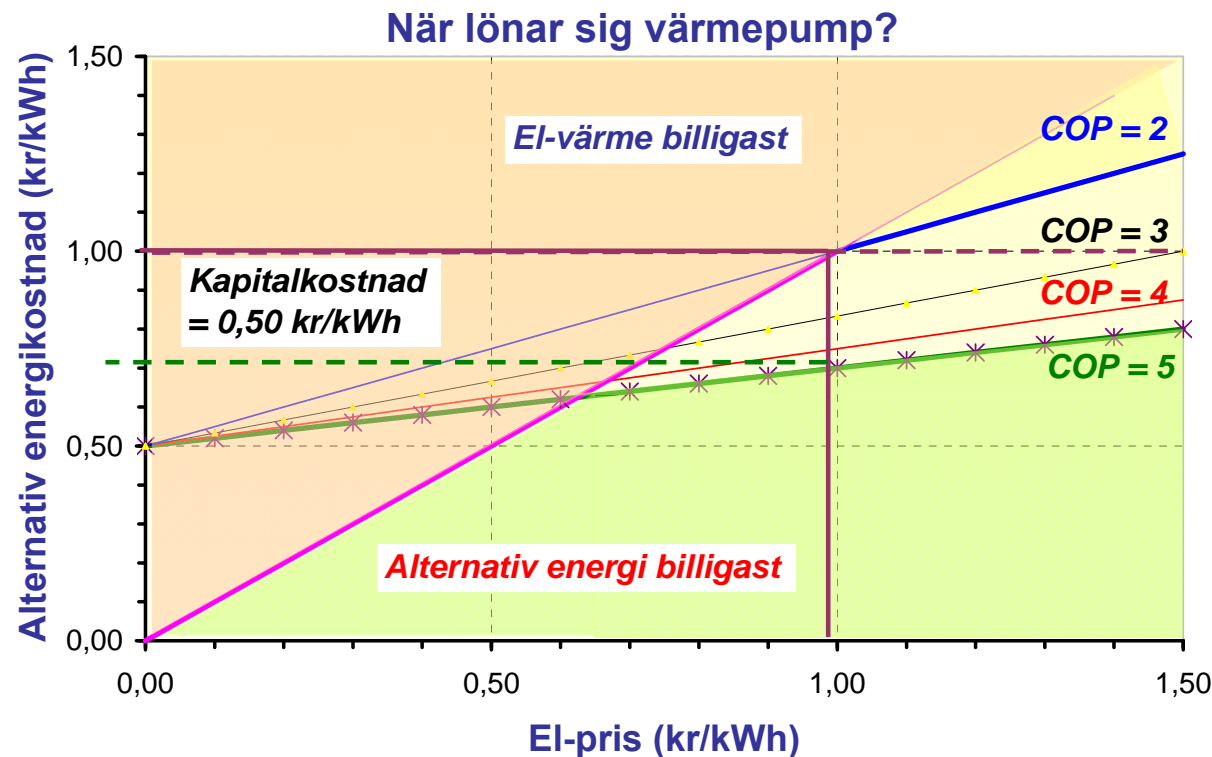

- Halvering av dagens **energianvändning** till år 2050
- Halvering av **köpt energi** är lätt redan idag!

Ekonomi 1

KONKURRERANDE ALTERNATIV

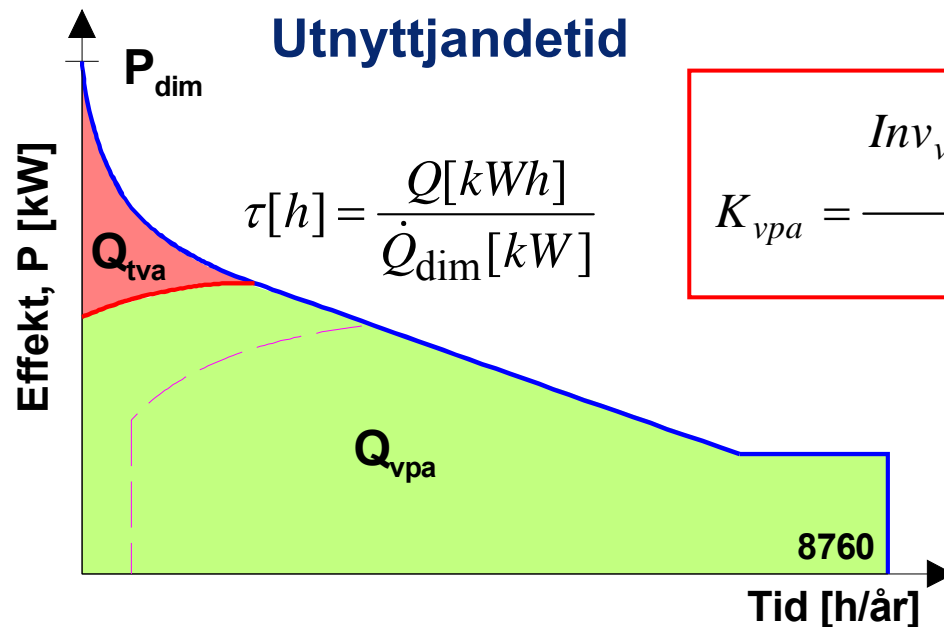
- **Investering**
  - värmepump
  - värmekälla
  - värmesänka
- **Elpris**
  - rak taxa
  - tariff taxa
- **Kostnad för alternativ till värmepump**
- **Dimensionering? Jämför skiftet 1985!**

Ekonomi 2

DIMENSIONERING

Värmekostnad = Investering • annuitetsfaktor + rörlig kostnad

Värmepump

$$K_{vpa} = \frac{Inv_{vpa} \cdot \left(1 + \frac{x_{vpa}}{a_{vpa}}\right)}{\tau_{vpa}} \cdot a_{vpa} + \frac{K_{el,vpa}}{SPF} \quad [kr / kWh]$$

Inv = inv. kostnad [kr/kW]
 x = andel underhåll av inv.
 τ = utnyttjningstid [h]
 SPF = årsvärmefaktor [-]

Tillsatsvärme p.s.s.

- **OBS!** Både effekt och *temperatur* kan begränsa täckningsgraden

Ekonomi 3

UTNYTTJANDETID

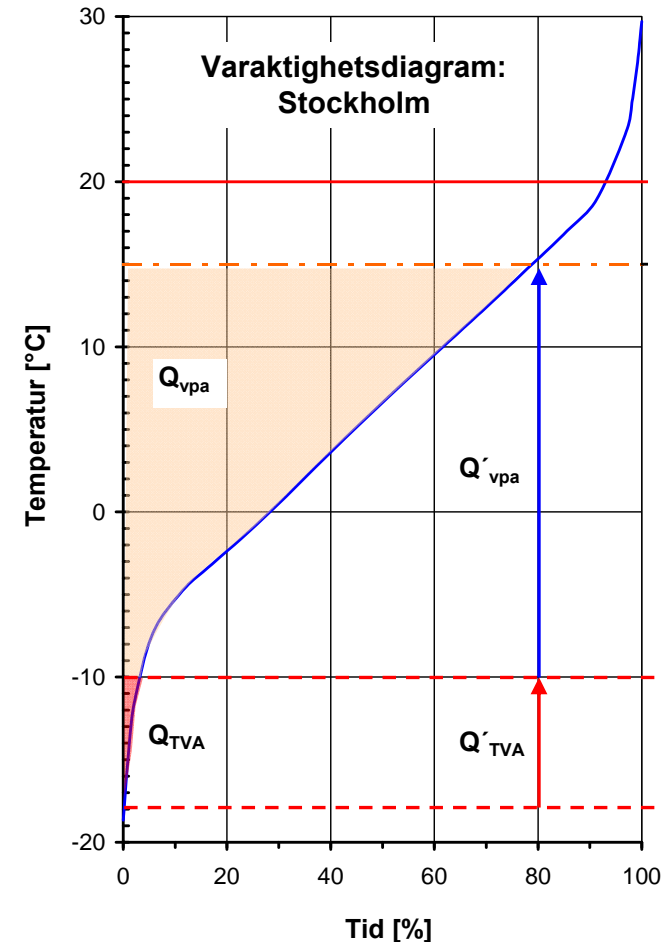
- Utnyttjandetid för värmeanläggning

$$\tau_{u,va} = \frac{Q_{va,D}}{\dot{Q}_{va,D}} \quad \text{T.ex. } \tau_{u,va} = 2629 \text{ [h/år]}$$

- Utnyttjandetid för värmepumpsanläggning

$$\tau_{u,vpa} [h] = \frac{Q_{vpa} [kWh]}{\dot{Q}_{vpa} [kW]}$$

$$\tau_{u,vpa} = \frac{q_{vpa} (P_{vpa})}{P_{vpa}} \cdot \tau_{u,va}$$

Ekonomi 4

DIMENSIONERING

- Effekt och energi

- **Effektäckning värme**

$$p_{vpa} \text{ [kW}_{vpa}/\text{kW}_{va,D}]$$

- Effektkostnad

$$I_{vpa} \text{ [SEK/kW}_{vpa}]$$

- **Energitäckning värme**

$$q_{vpa} = q_{vpa}(p_{vpa}) \text{ [-]}$$

- Klimat

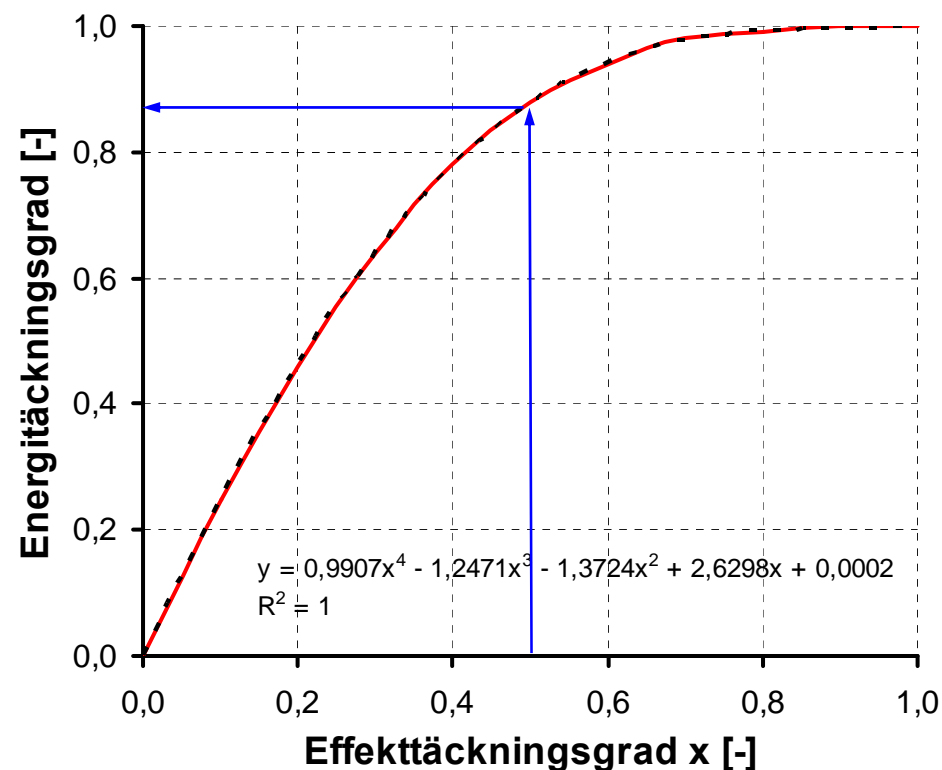
- Byggnad

- Dimensionering

- Energifkostnad

$$K_{vpa} \text{ [SEK/kWh}_{vpa}]$$

- **T.ex. Stockholm**

Ekonomi 5

DIMENSIONERING

- Kapitalkostnad för **värmepumpsvärme**• **Investeringskostnad**

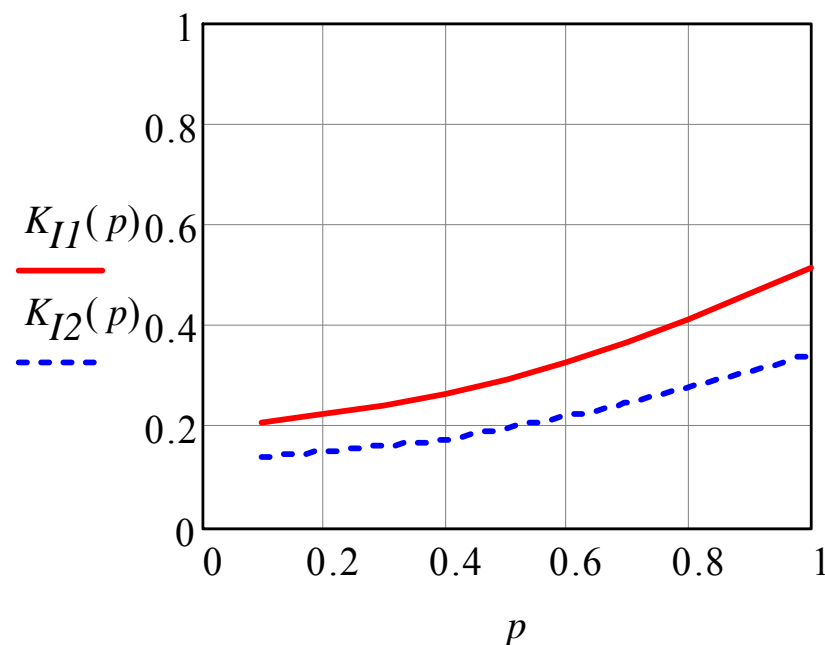
- $I_{vpa1} = 15\ 000\ \text{SEK/kW}_{vpa}$
- $I_{vpa2} = 10\ 000\ \text{SEK/kW}_{vpa}$

• **Kapitalkostnad för värme**

$$K_{vpa} = K_{vpa}(p_{vpa})$$

$$K_{vpa} = I_{vpa} \cdot a \cdot \frac{p_{vpa}}{q_{vpa}(p_{vpa}) \cdot \tau_{u,va}}$$

Kapitalkostnad för värme som funktion av effekttäckningen

Ekonomi 6

DIMENSIONERING

- Total kostnad för **värmepumpsvärme**

- **Investeringskostnad**

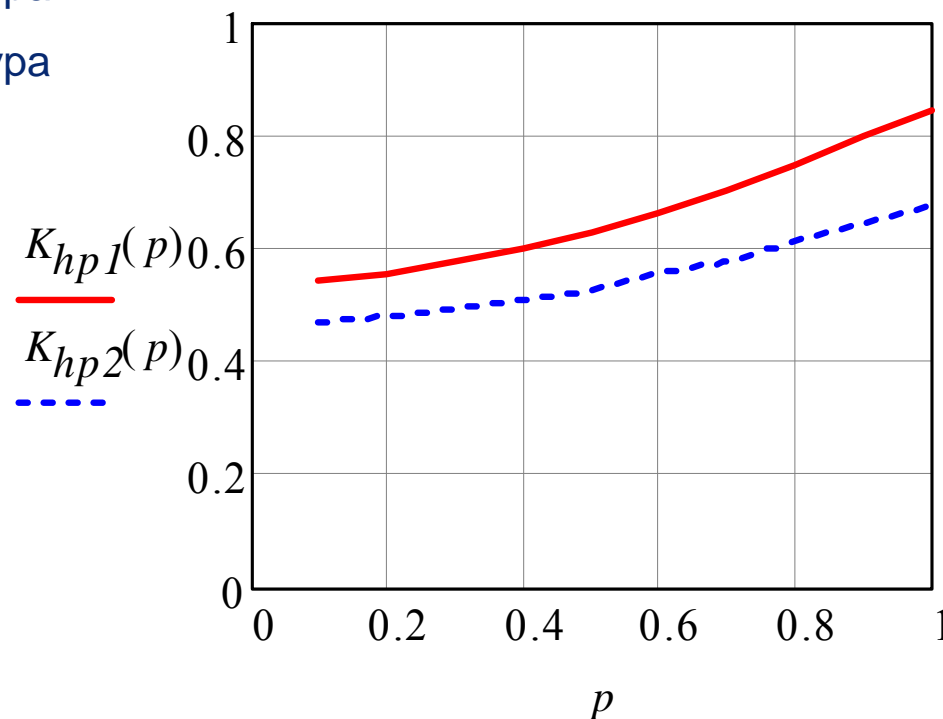
- $I_{vpa1} = 15\ 000\ \text{SEK/kW}_{vpa}$
- $I_{vpa2} = 10\ 000\ \text{SEK/kW}_{vpa}$

- **Driftskostnad**

- drift (el), K_{el}
 $SFP_{vpa} = 3$
- underhåll

$$K_{vpa} = K_{I,vpa} + \frac{K_{el}}{SFP_{vpa}}$$

Värmekostnad som funktion av effektäckning

Ekonomi 7

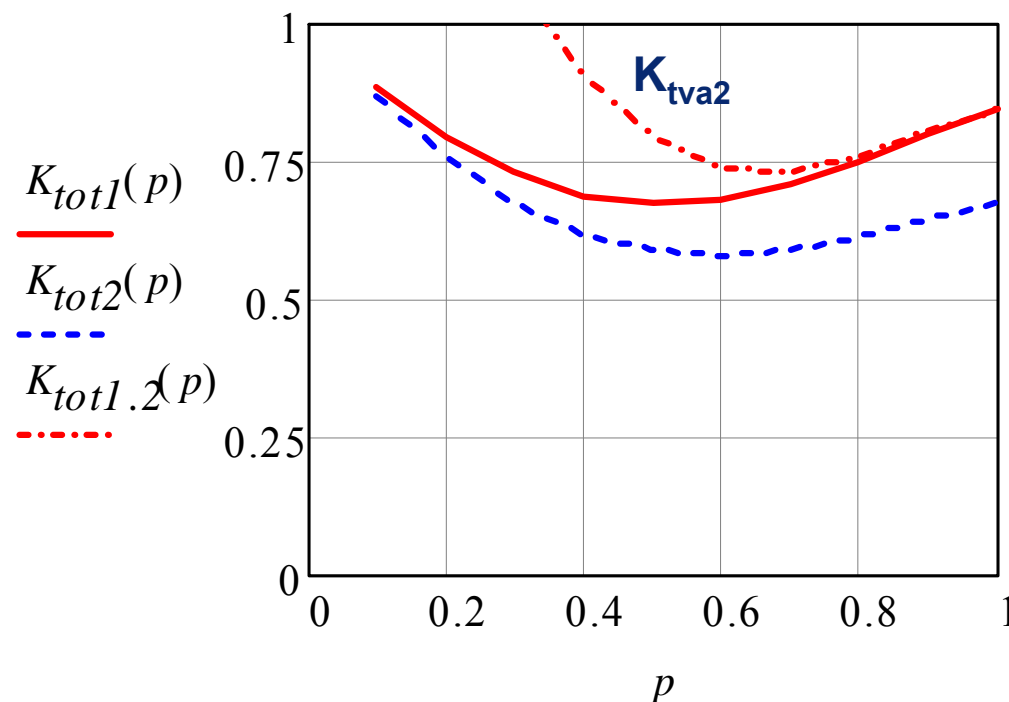
DIMENSIONERING

- Total värmekostnad

$$K_{tot} = q_{vpa}(p_{vpa}) \cdot \left[K_{vpa}(p_{vpa}) + \left(\frac{1}{q_{vpa}(p_{vpa})} - 1 \right) \cdot K_{tva} \right]$$

Värmekostnad

- **Värmepumpsvärme, K_{vpa}**
  - Kapital (hög)
  - Drift (låg); SFP = 3
- **Tillsatsvärme, K_{tva}**
  - Kapital (låg)
  - Drift (hög)
    - Alt. 1: 1 SEK/kWh,
    - Alt. 2: 2 SEK/kWh

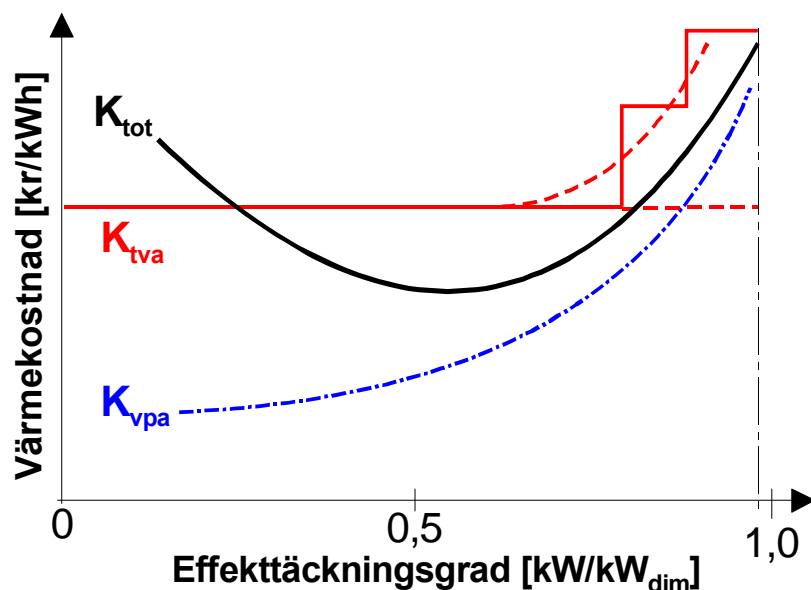

Ekonomi 8

OPTIMAL EKONOMISK DIMENSIONERING

Total kostnad

$$K_{tot} = \frac{Q_{vpa}}{Q_{tot}} \cdot \left[K_{vpa} + \left(\frac{Q_{tot}}{Q_{vpa}} - 1 \right) \cdot K_{tva} \right] \quad [kr / kWh]$$

- VP sparar bara vid drift!
- Kostnad för VP, värmekälla och värmesänka ökar med storlek
- Övereffekt $\Rightarrow$ låg utnyttjningstid
- Tumregel: 50 % effekt $\Rightarrow$ 80-90 % energitäckning
- Kapacitetsreglering ger alternativ till TVA

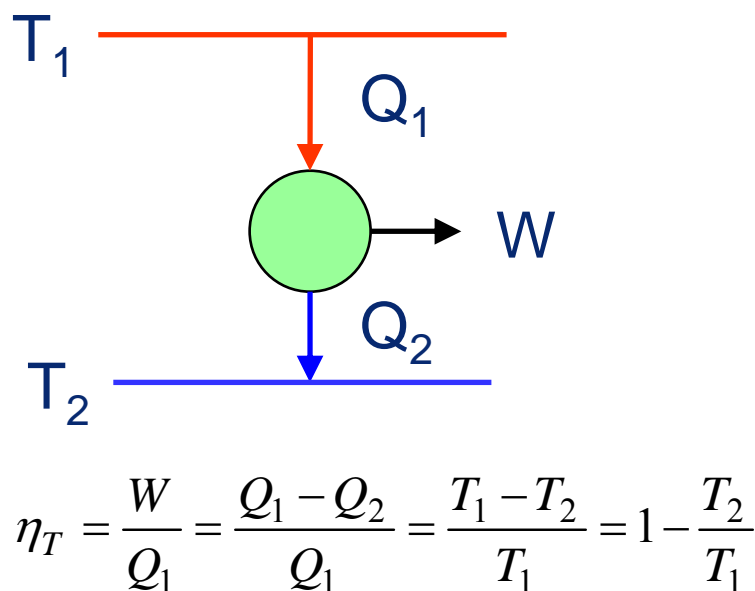
- Effekttaxa kan premiera täckningsgrad

Teori 1

VÄRMEPUMPAR OCH TERMODYNAMIKENS 2:a HUVUDSATS

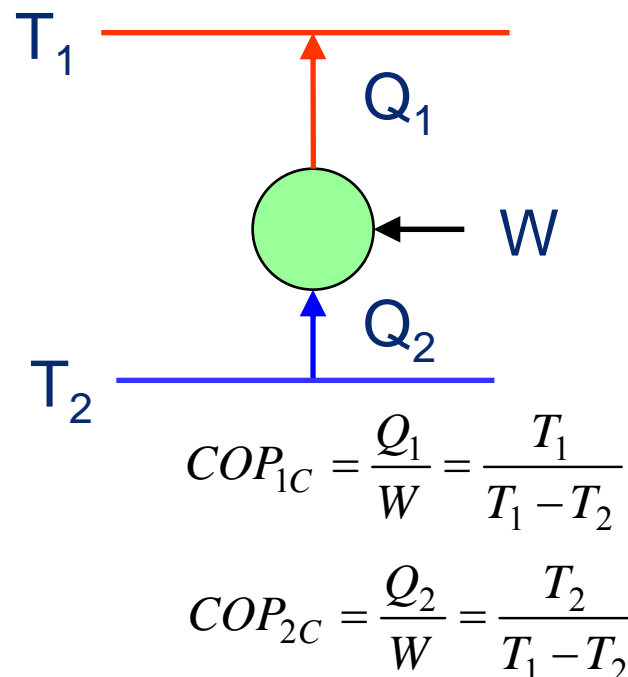
- **Värmekraftprocess**

- Värme kan inte helt omvandlas till arbete (det blir alltid spillvärme)

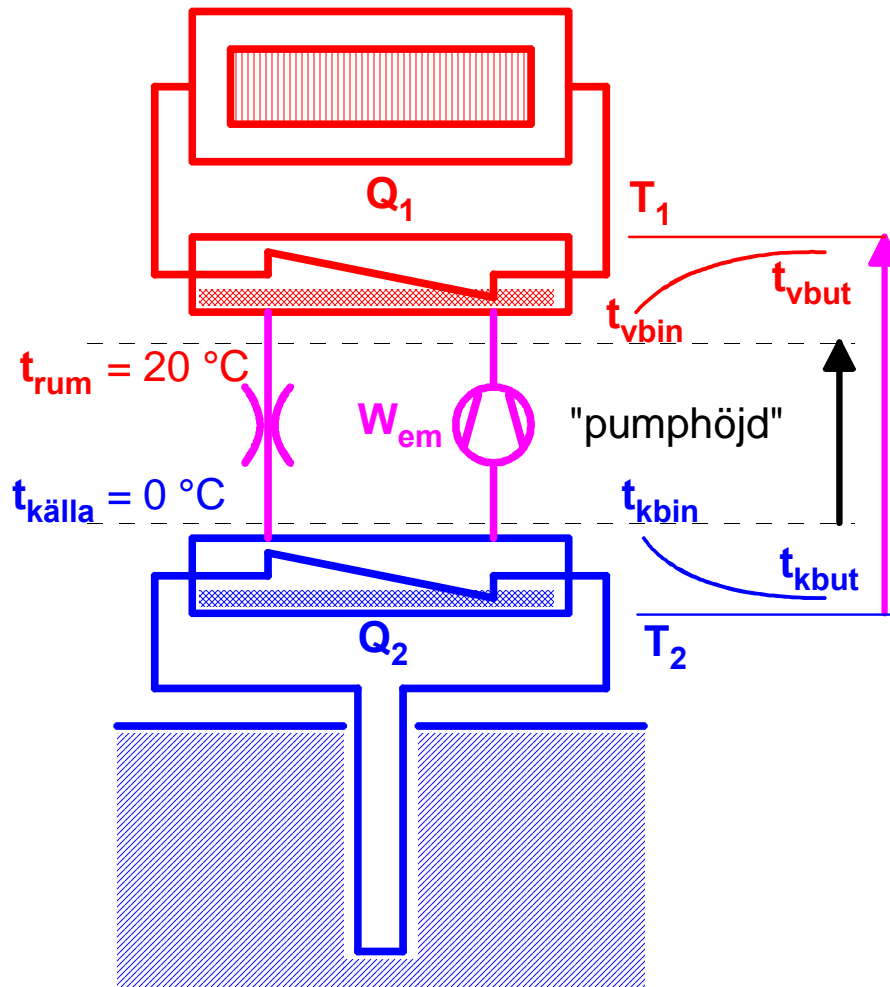
- **Värmepumpsprocess**

- Värme kan inte gå från låg till hög temperatur utan tillsats av arbete

Teori 2

EXEMPEL

- $COP_{C1} = T_1 / (T_1 - T_2)$

- $t_1 = 20\text{ °C}$, $t_2 = 0\text{ °C}$

- ⇒ $COP_{1C} = 14,7$

- $t_1 = 50\text{ °C}$, $t_2 = -10\text{ °C}$

- ⇒ $COP_{1C} = 5,4$

- $COP_{1vp} = Q_1 / W_{em}$

$$\eta_{C1} = COP_{1vp} / COP_{1C}$$

Komponenter

- ⇒ $\eta_{C1} = 0,5$ till $0,8$

- ⇒ $COP_{1vp} = 2,7$ till $4,3$

Teori 3

BEHOV AV KÖPT ENERGI**- TEMPERATURNIVÅ OCH HJÄLPEFFEKTER**

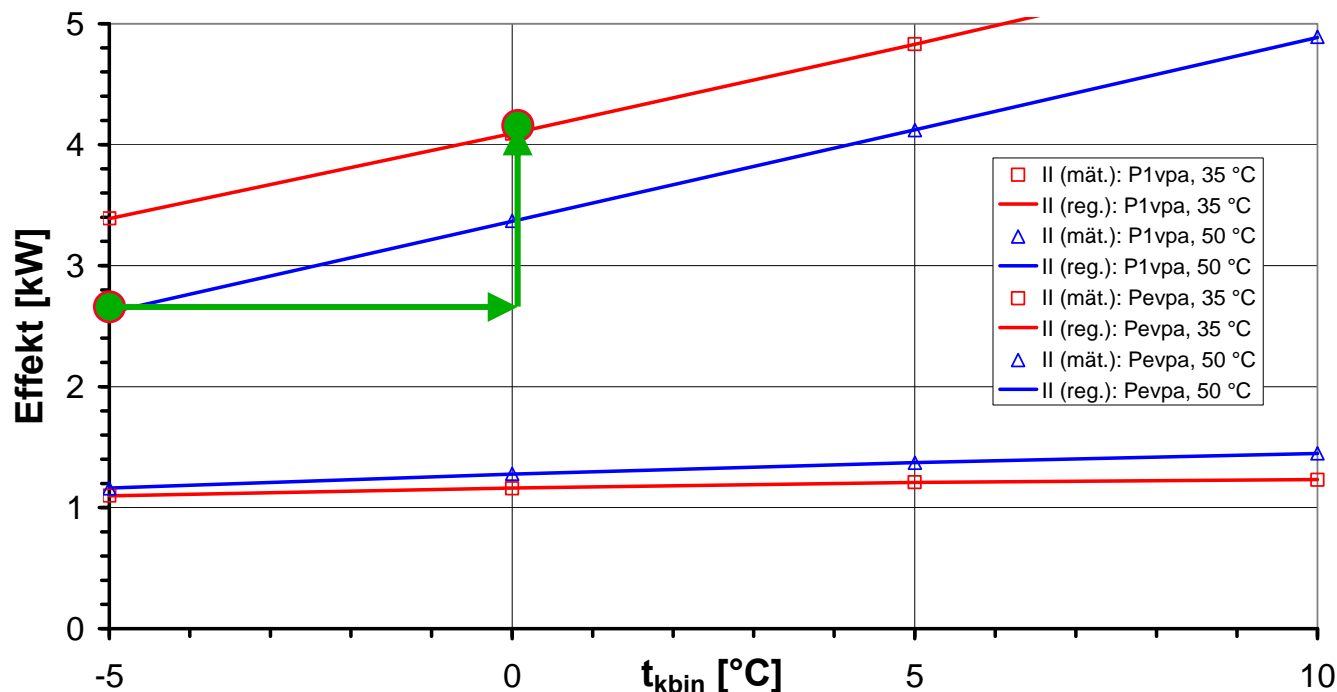
- **Köpt energi = Q/COP ; Inverkan på COP**
- **Temperaturnivåer och drivenergi:**

$$\frac{\Delta COP_1}{COP_1} = - \frac{\Delta \dot{W}_{e,vp}}{\dot{W}_{e,vp}} = \left[\frac{\Delta T_{kb}}{T_1 - T_2} - \frac{T_2}{T_1} \cdot \frac{\Delta T_{vb}}{T_1 - T_2} - \frac{\dot{W}_{e,p}}{\dot{W}_{e,vp}} \right]$$

- **Exempel med återladdning**
- $\Delta T_{kb} = +4$ K borde ge $\Delta COP/COP \approx +10$ %
- Men $\Delta T_{vb} > +4$ K, $\Delta W_{e,p}/W_{e,vp} = -9-10-24 \approx -43$ %
- Total minskning 40 - 60 %!

Teori 4

HUR STOR ÄR EN VÄRMEPUMP?

- Dimensionera upp värmekälla och värmesänka → större vp
- Ex. ovan → ökning 2,5 kW (56 %) → ökat investeringsutrymme 37 500 SEK med $I_{vpa} = 15\ 000\ \text{SEK/kW}$
(t.ex. 60 → 110 m borrhål + 5 extra radiatorer)

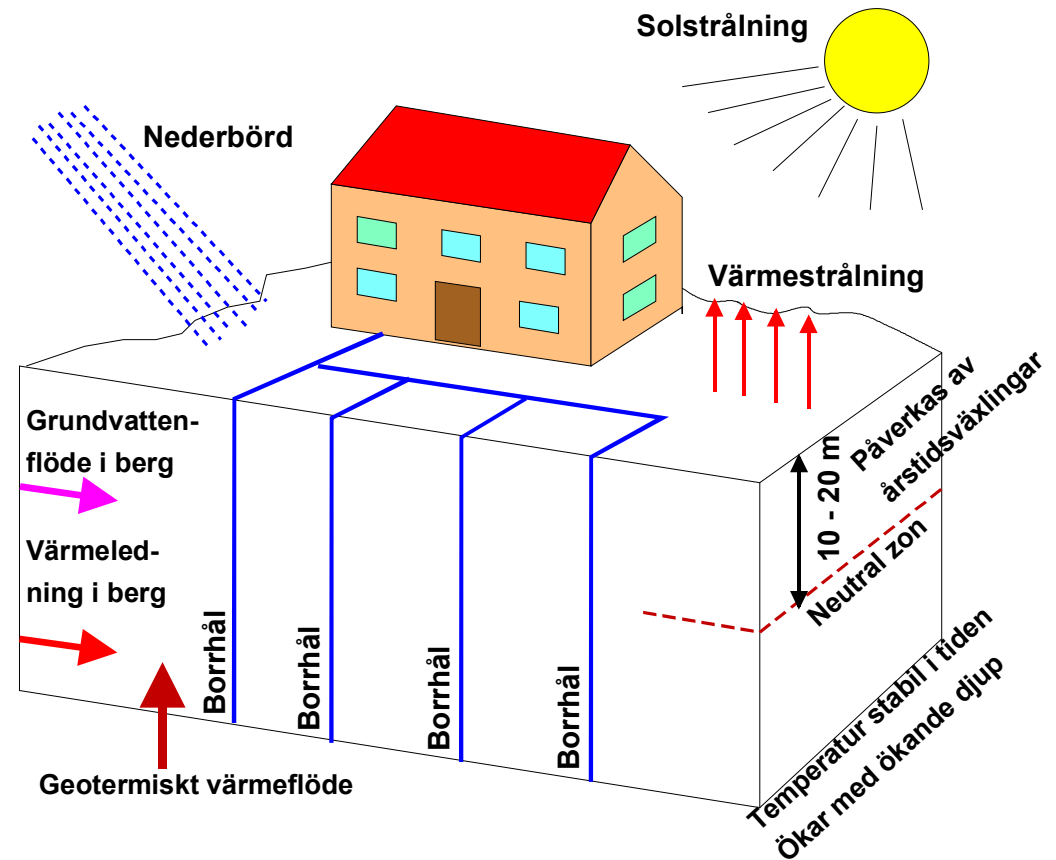
Praktik 1

MARKVÄRME MED VÄRMEPUMP

- Värme, kyla (frikyla) och lagring i berg

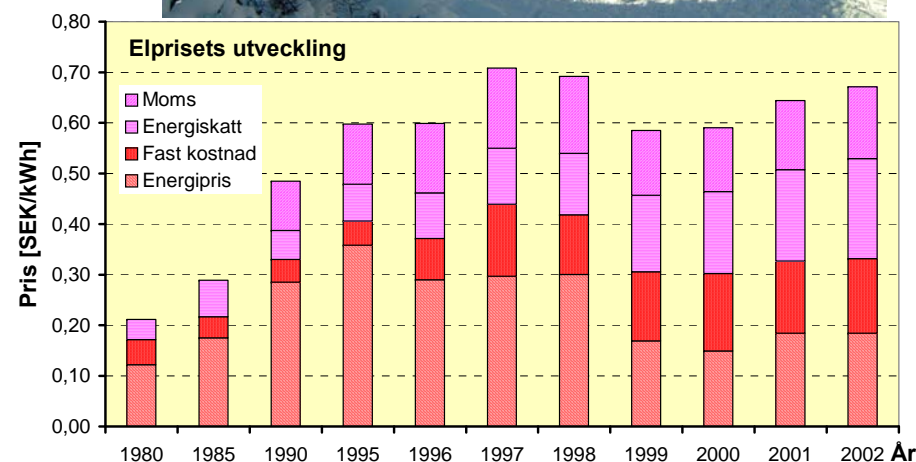
- **Värmekälla**
- **Värmesänka**
- **Värmelager**

Praktik I-2

SMÅHUS: FÖRUTSÄTTNINGAR

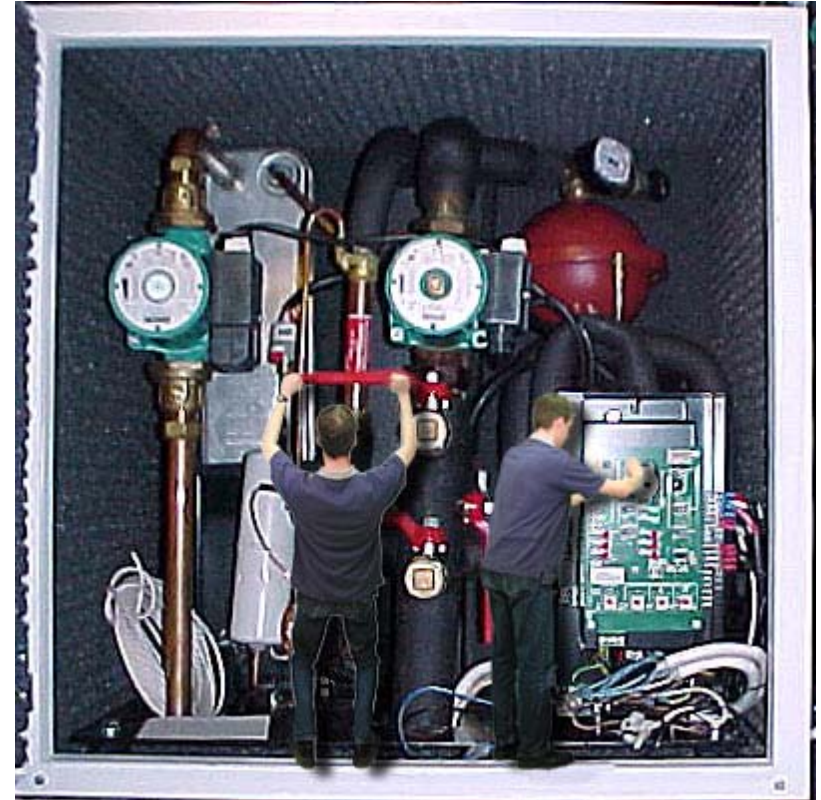
- **Borås** (Nutek/STEM referens)
  - Klimatzon 4, $t_{\text{år}} = +5,8 \text{ } ^\circ\text{C}$
- **Byggnad:** 1977, fristående
  - BRA = 140 + 10 m²
  - torpargrund
  - isolering 12 cm ($U \approx 0,35 \text{ W/m}^2\text{/K}$),
  - fönster 2-glas ($U \approx 2 \text{ W/m}^2\text{/K}$)
- **Installationer:**
  - F-ventilation, 165 m³/h (0,5 oms/h)
  - Direktel , 10,3 kW
  - El-beredare, 300 liter, 1,5/3 kW
- **Totalt köpt energi:**
  - 25 MWh/år, 167 kWh/m²/år

Praktik I-3

VINNARKONCEPT

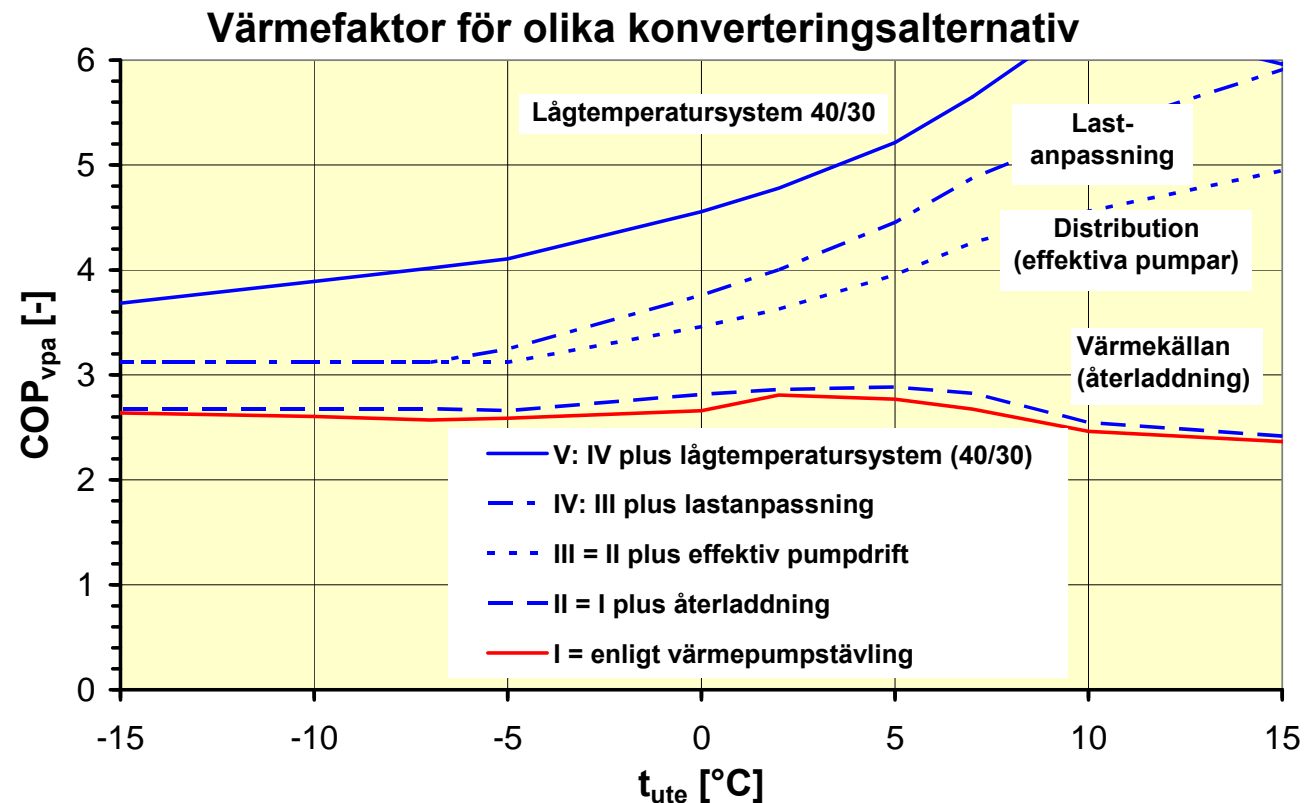
- **Fast pris 39 000 SEK**
  - värmepump ca. 4 kW
  - borrhål 60 m
  - fläktkonvektor ca. 4 kW
- **Tillägg 3 000 SEK**
  - större fläktkonvektor
  - en radiator
- **Förväntad besparing**
  - 9000 kWh/år (uppvärmning)
- **Utvärdering + förberedelse av framtida modifieringar**

Praktik I-4

BERÄKNAD SPF FÖR VINNARKONCEPTET + TÄNKBARA FÖRBÄTTRINGAR

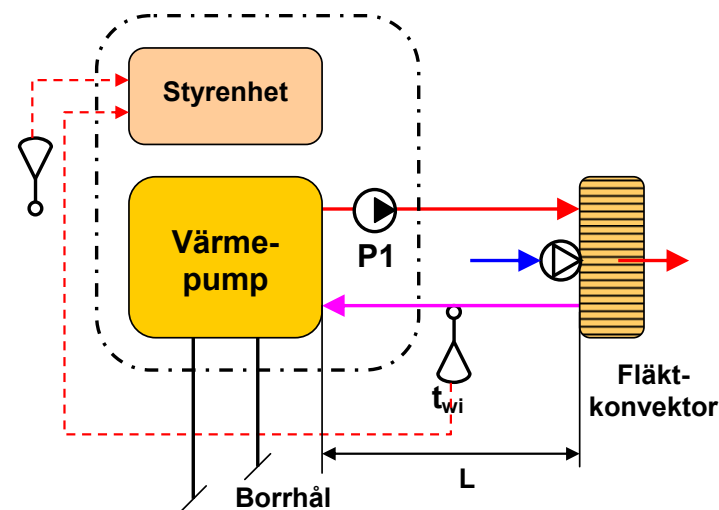
1. Tävlingsförslag
2. Återladdning
3. Pumpdrift
4. Lastanpassning (ackumulator)
5. Lågtemperatursystem

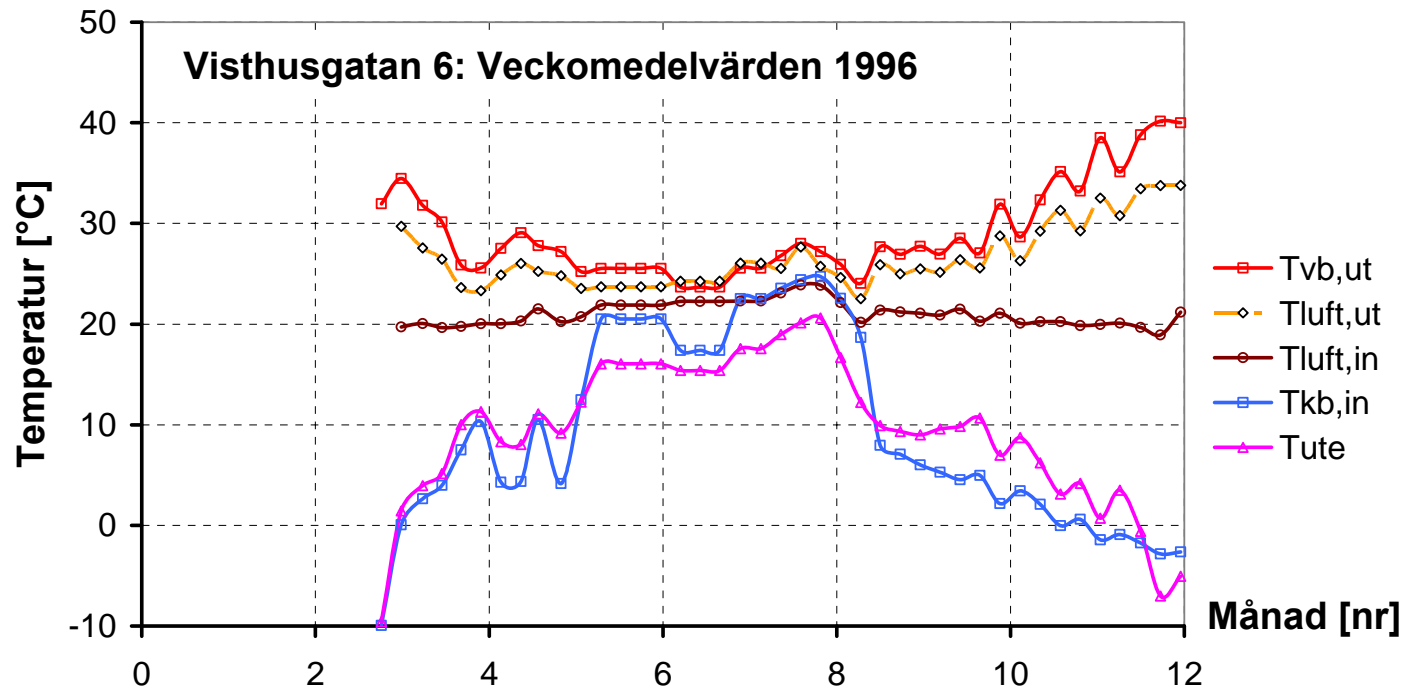
Praktik I-5

OMBYGGNAD 1: "VINNARKONCEPTET"

- **Enkel värmepump**
("kylskåpsmodul"
0,6x0,6x0,6 m)
- **Enkel styrning**
(utetemperaturbaserad
"kurvstyrning")
- **Enkelt värmesystem**
(fläktkonvektor +
bibehållna el-radiatorer)
- **Bibehållen el-beredare**

OMBYGGNAD 1: RESULTAT

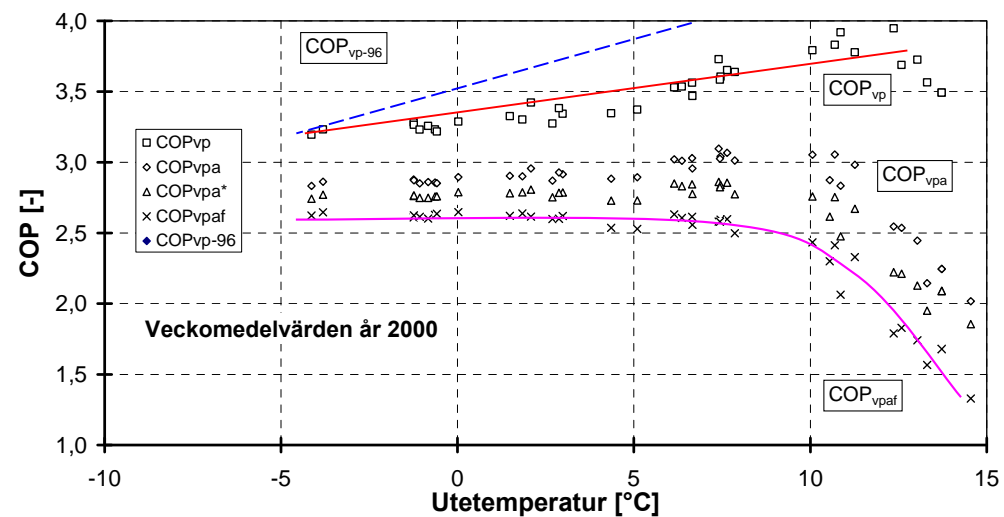
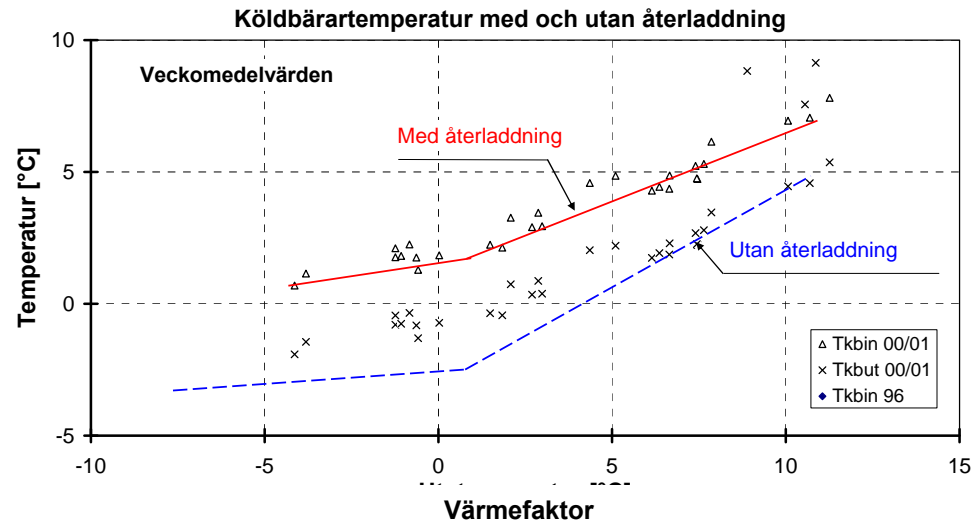
- **Besparing ca. 9000 kWh på uppvärmning**
- **Nuvärde 100 000 SEK (1 SEK/kWh, 15 år)**
- **Investering 42 000 SEK**

Praktik I-7

OMBYGGNAD 2: RESULTAT

- Köldbärartemperaturen ökar
- Men värmefaktorn minskar!
- Varför?

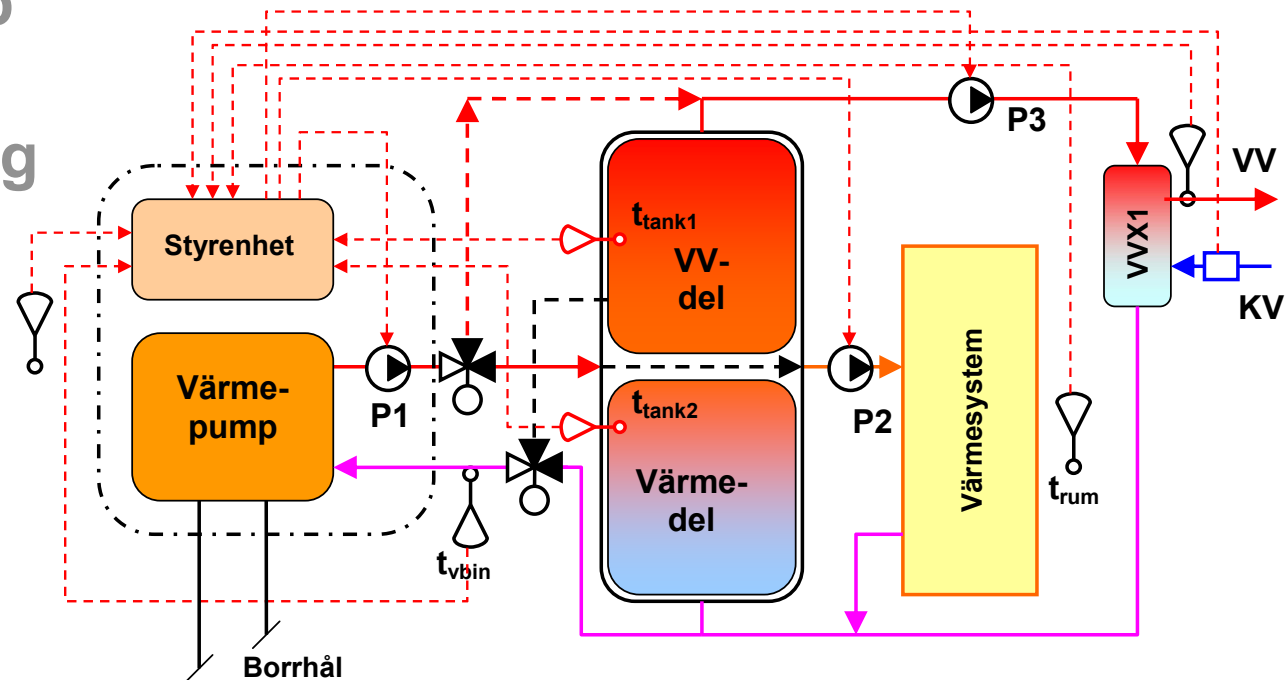

Praktik I-8

OMBYGGNAD 3+4: STYRNING OCH LASTANPASSNING

”Varför enkelt när man kan göra det så vackert komplicerat?”

- 1 Värmepump
- 2 Återladdning
- 3 Pumpdrift
- 4.1 Specialtank
- 4.2 Styrsystem

SAMMANFATTNING EXEMPEL 1

- **Typiskt 70-tals direktelvärt småhus med lägre specifik energianvändning än moderna ”passivhus”**
- **Besparing: 25 MWh/år → 9 MWh /år**
  - 4,5 MWh/år för värme och varmvatten
  - 133 kWh/m²/år → 30 kWh/m²/år
  - 167 kWh/m²/år → 60 kWh/m²/år
- **Bättre styrning av inomhusklimatet än i ”passivhus”**
- **Ekonomi: Rak pay-off 5 år, nuvärde 178 000 SEK**
  - Investering ca. 80 000 SEK, besparing ca. 16 000 SEK/år

Praktik II-1

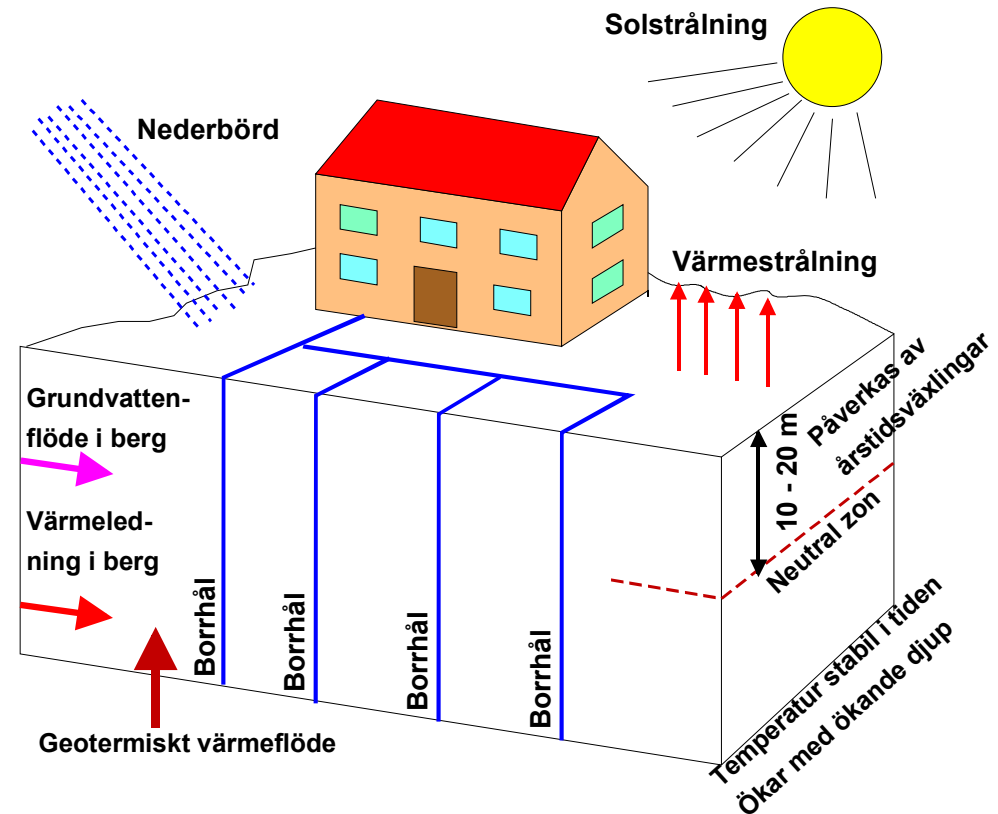
KONTORSBYGGNAD I LUND

Byggnadsbeskrivning

- Byggnad: 5 300 m²
- Ventilation: VAV/CAV med FTX
- Värme: Radiatorer
- Kyla: Kyld tilluft

Besparing (köpt energi)

- Värmeåtervinning
- VAV/DCV
- Värme ur mark
- Frikyla: uteluft
- Frikyla: låg marktemperatur med säsongslager

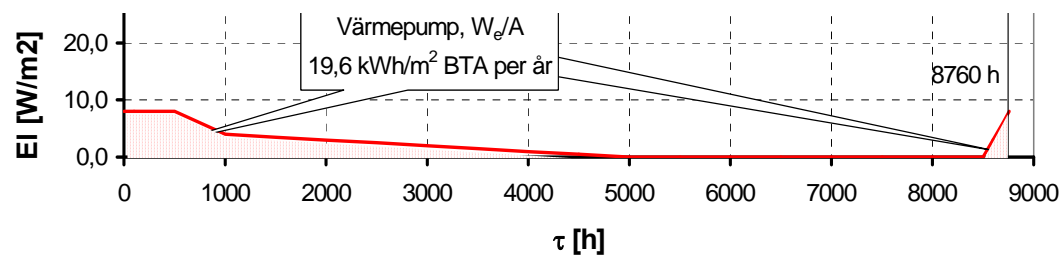
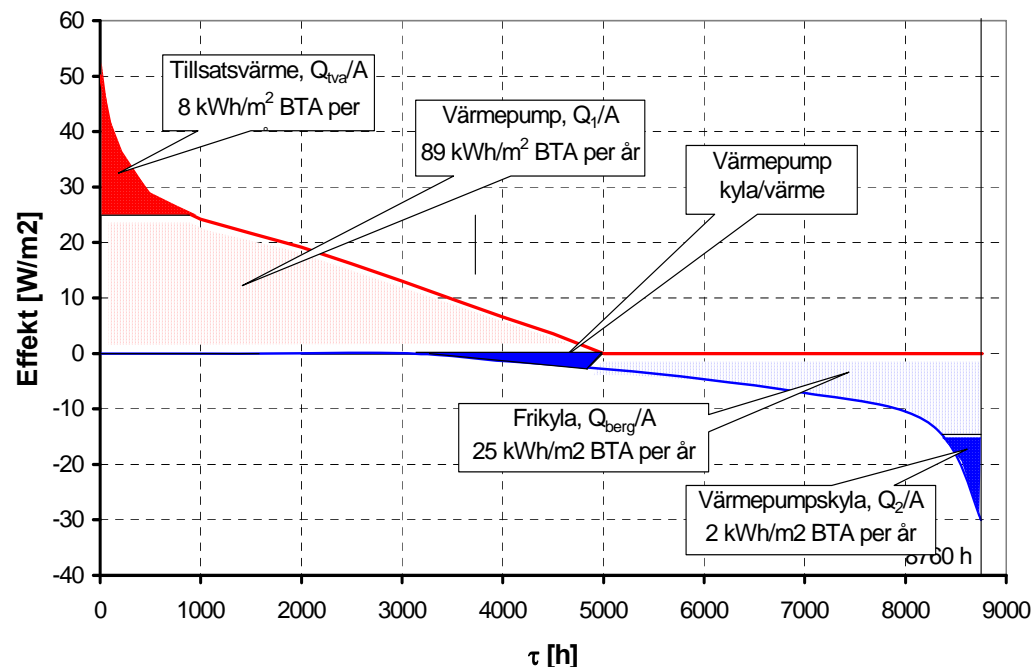

Praktik II-2

KONTORSHUS: TILLÄMPNING MED FRIKYLA

- Rätt förhållande mellan värme- och kylbehov ger stor andel frikyla
- Rektangulära borrhålssystem
- Astronomihuset i Lund (köpt kyla + värme):
< 28 kWh/m²/år;
< 10 W/m²!
1/10 av normalt!
- Värmepump som spets för kyla/värme?

Varaktighetsdiagram för kyl- och värmeeffekt

Praktik II-3

RESULTAT

Årlig energianvändning	MWh	kWh per m ²
Värmebehov	515	97
Värmetillförsel		
Värmepump	475	89
Tillsats	40	8
Kylbehov	155	29
Värmebortförsl		
Frikyla	130	25
Värmepump (v+k)	15	3
Värmepump (k)	10	2
EI		
Kompressor	104	19.6
Pumpar	7	1.3

- Värme**

$$SPF_{vp} = 4,6$$

$$SPF_{vpa} = 4,3$$

$$SPF_{va} = 3,4$$

- Kyla**

$$SPF_{ka} = 17$$

- Värme + kyla**

$$SPF_{v+k,a} = 4,4$$

Praktik II-4

SAMMANFATTNING EXEMPEL 2

- **Investeringskostnad 10-15 000 SEK/kW_{värme}**
- **Värme + kyla ger stor besparing och hög utnyttjandetid**
- **Mycket stor minskning av köpt energi**
- **Besparing av köpt energi i förhållande till fjärrvärme + fjärrkyla ca. 270 000 SEK/år**
- **Investeringsutrymme > 20 000 SEK/kW_{värme}**
- **GRATISENERGI FINNS INTE!**
(Kapitalkostnad och drivenergi till hjälpapparater)

